

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ

Σεβασμιώτατοι άγιοι Αδελφοί,

καθηκόντως με την χάρι του Παναγάθου Θεού και Κυρίου μας, συνερχόμεθα σήμερα εις τακτικήν σύναξη της Ιεραρχίας της Εκκλησίας μας για να επιληφθούμε ζωτικών αυτής θεμάτων.

Κατά την ημερησίαν διάταξη θα συμπληρώσουμε τον Κατάλογον προς Αρχιερατείαν εκλογίμων, θα ασχοληθούμε και πάλιν με το θέμα σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, θα κάνουμε λόγο για την πορεία του Διαλόγου Ορθοδόξων και Καθολικών, θα συμπληρώσουμε τις κενωθείσες δύο ιερές Μητροπόλεις, θα μελετήσουμε δύο καινούργιους Κανονισμούς της Εκκλησίας μας και θα δώσουμε λύσεις σε υπηρεσιακά θέματα. Επιτρέψτε μου να καταθέσω στην αγάπη σας κάποια στοιχεία για τα πρώτα δύο θέματα.

Ως προς το πρώτο θέμα:

Α

- Συμπληρώνονται σε λίγο χρόνο διακόσια (200) χρόνια από την κήρυξη της Επανάστασεως και την με τόσες θυσίες και ποταμούς αίματος αποκτηθείσαν ελευθερία και ανασύσταση του Κράτους μας.

Διερωτώμαι σε μια τόσο μεγάλη χρονική διάρκεια γιατί τόσος παραπικρασμός, τόσες αντιπαραθέσεις μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας. Γιατί δεν μπόρεσαν οι δύο αυτοί, κύρια υπεύθυνοι, να φανούν αντάξιοι μιας βαρείας Εθνικής Κληρονομιάς υπερβαίνοντας καθημερινές μικρότητες και εγωϊσμούς.

Θα προσπαθήσω να κάνω μια δική μου ερμηνεία:

- Ο Βασιλιάς Όθων θα γράψει προς τον πατέρα του, Βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκο στις 13 Μαΐου 1831 «... η πνευματική αρχή του κλήρου της χώρας θα μπορούσε να γίνη επικίνδυνη για τον κοσμικό άρχοντα, αν ο ανώτερος κλήρος συνιστούσε μια ομάδα, καθόσον ολόκληρος ο κλήρος κατόπιν θα έπαιρνε τον λαό με το μέρος του εναντίον του άρχοντα».

Ο Όθωνας δεν έχει χάσει μόνο την εμπιστοσύνη του στην Εκκλησία αλλά φοβάται την υπονόμευση και την αντιπαλότητα. Αυτό το σύνδρομο στην εξουσία θα άκολουθήσει σχεδόν όλη αυτήν την χρονικήν πορεία. Ακόμη και στις μέρες μας θα ακουστούν από τα έδρανα της Βουλής «ότι η Εκκλησία ζητάει κομμάτι εξουσίας» ερμηνεύοντας έτσι τον αγώνα της, υπερασπιζόμενης τα ιερά της, στημένη όρθια στις επάλξεις της.

- Δεν μπόρεσαν ούτε ο Όθωνας ούτε οι περισσότεροι από αυτούς που κυβερνούν κατά καιρούς αυτόν τον τόπο την παραγγελία - εντολή που έδωσε στην Εκκλησία Του ο Χριστός «οι δοκούντες άρχειν των εθνών κατακυριεύουσιν αυτών και οι μεγάλοι αυτών κατεξουσιάζωσιν αυτών. Ουχ ούτως δε έσται εν υμίν, αλλ' ος εάν θέλη υμών γενέσθαι μέγας εν υμίν, έσται υμών διάκονος. Και γαρ ο υιός του ανθρώπου ουκ ήλθε διακονηθήναι, αλλά διακονήσαι και δούναι την ψυχήν αυτού λύτρον αντί πολλών» (κατά Μάρκον, στ. 42-45).

Συνεχίζοντας ο Όθωνας την επιστολή του γράφει: «Νομίζω ότι θα μπορούσαμε να υπερβούμε όλες αυτές τις δυσκολίες αν δημιουργούσαμε μια σύνοδο υπό την διεύθυνση

κάποιου Μητροπολίτη που θα ήταν κάτι σαν τους προέδρους των δικών μας επιτροπών και ουσιαστικά δεν θα είχε εξουσία».

Αφαίρεση από τα χέρια της Εκκλησίας της διοικήσεώς της και η εναπόθεσή της σε εύχρηστα χέρια. Αυτό θα ισχύσει στην Εκκλησία και την Πολιτεία μέχρι πρότινος. Και συνεχίζει ο Βασιλιάς: «Σε ορισμένα χρονικά διαστήματα ο άρχοντας θα μπορεί να διαλέξει τα μέλη αυτής της Συνόδου».

Και ασφαλώς η επιλογή των προσώπων δεν εγίνετο με την υπόδειξη της Εκκλησίας αλλά από το πολιτειακό περιβάλλον. Δυστυχώς αυτό θα είναι το σύνηθες και από τους συνεχίσαντες την κρατική Διοίκηση της Εκκλησίας επί πολλές δεκαετίες. Εργαλεία στα χέρια της Πολιτείας οι εύχρηστοι Αρχιερείς και οι Αριστίνδην Σύνοδοι.

Η Εκκλησία από περιέχουσα το Γένος γίνεται το περιεχόμενο του Κράτους δηλ. η Γραμματεία των Εκκλησιαστικών και της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως. Για να γίνη αδύνατη και εύχρηστη, απεκόπη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, διαλύθηκαν τα Μοναστήρια της, λεηλατήθηκε η περιουσία και απωθείτο στο περιθώριον.

- Αυτή όμως δεν ήταν η τακτική μόνον του Όθωνος και της Αντιβασιλείας αλλά σχεδόν όλων, όσων τους διαδέχθηκαν μέχρι τις ημέρες μας.

Το Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και Δημοσίου Εκπαιδεύσεως, κάτω από την σκέψη αυτή μετονομάστηκε σε Υπουργείον Παιδείας και Θρησκευμάτων, για να μην ακούγεται η λέξις «Εκκλησιαστικών» και τέλος μεγάλος αγώνας την τελευταία δεκαετία, τα Εκκλησιαστικά να είναι υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού.

Έτσι στα αισθήματα που είχαν η Αντιβασιλεία και ο Θ. Φαρμακίδης προστέθηκε και η σκέψη του Βασιλιά Όθωνα, ότι η Εκκλησία πρέπει ουσιαστικά να τεθεί υπό τον έλεγχο της Πολιτείας.

Κάτω από το πνεύμα αυτό έγινε η ΔΙΑΚΗΡΥΞΙΣ «περί της Εκκλησίας της Ελλάδος» υπογραφείσα στο Ναύπλιο στις 23 Ιουλίου (4 Αυγούστου) 1833

Εν Ονόματι του Βασιλέως

η Αντιβασιλεία

Κόμης Αρμανσπέργκ Πρόεδρος

Μάουρερ, Εϊδεκ

Οι Γραμματείς της Επικρατείας

Σ. Τρικούπης Πρόεδρος

Α. Μαυροκορδάτος, Γ. Ψύλλας, Γ. Πραϊδης, Ι. Κωλέττης, Δ. Σμάλτς

Διορισμός Ιεράς Συνόδου

ΟΘΩΝ

Ελέω Θεού Βασιλεύς της Ελλάδος

Ακούσαντες την γνώμην της επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως Γραμματείας, απεφασίσαμεν να διορίσωμεν, και διορίζομεν

1. Πρόεδρον της Ιεράς Συνόδου, τον Μητροπολίτην Κορίνθου κ. Κύριλλον.
2. Επίτροπον της Επικρατείας τον υπουργικόν Σύμβουλον κ. Κωνσταντίνον Σχινάν.
3. Συμβούλους, τον Μητροπολίτην Θηβών κ. Παΐσιον, τον Μητροπολίτην Σαντορίνης κ. Ζαχαρίαν, τον πρώην Μητροπολίτην Λαρίσσης, εκκλησιαστικόν τοποτηρητήν Ήλιδος κ.

Κύριλλον, και τον Επίσκοπον Ανδρούσης κ. Ιωσήφ, και
4. Γραμματέα, τον ιερομόναχον Θεόκλητον Φραμακίδην

Εν Ναυπλίω την 25 Ιουλίου (6 Αυγούστου) 1833

Εν ονόματι του Βασιλέως

Η Αντιβασιλεία

ο Κόμης Αρμανσπεργ Πρόεδρ., Μάουερ, Εϊδέκ.

Ο επί του Βασ. Οίκου, των Εξωτερικών, των Εκκλησιαστικών και της Δημ. Εκπαιδεύσεως Γραμματεὺς της Επικρατείας Σ. Τρικούπης.

Εἰς την Σύνοδο παρευρίσκεται εἰς βασιλικὸς ἐπίτροπος, διοριζόμενος και αὐτός, καθὼς και ο Γραμματεὺς της Συνόδου, παρά του Βασιλέως• οἱ λοιποὶ υπάλληλοι του Γραφείου διορίζονται ἀπ' ευθείας παρά της Συνόδου και επικυροῦνται παρά της Κυβερνήσεως.

Ο Βασιλικὸς Επίτροπος παραδρεύει εἰς ὅλας τὰς συνεδριάσεις της Συνόδου και αντιπροσωπεύει παρ' αὐτή την Κυβέρνησιν. Πάσα δε ἀπόφασις η πράξις της Ιεράς Συνόδου, γινομένη ἐν ἀπουσία του Βασιλικού Επιτρόπου, η μη φέρουσα την προσυπογραφήν αὐτοῦ, εἶναι ἄκυρος.»

Το πνεῦμα αὐτό θα επικρατήσῃ και μετὰ την ἀνακήρυξιν του Αὐτοκεφάλου της Εκκλησίας (Πατριαρχικὸς Τόμος 1850) και την ψήφισιν των Νόμων Σ και ΣΑ τοῦ 1852 παρά τον ὄρον του Πατριαρχικὸς Τόμου «...Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, ἐστὶν η ἐν Ελλάδι ἀνωτάτη Εκκλησιαστικὴ ἀρχή, διοικούσα τὰ της Εκκλησίας κατὰ τοὺς θείους και ἱερούς κανόνας ἐλευθέρως και ἀκωλύτως ἀπὸ πάσης κοσμικῆς ἐπεμβάσεως».

Αὐτή η καθεστωτικὴ πράξις θα συνεχισθῇ μέχρι το 1909 και θα ονομασθῇ ἐπιτυχημένα «Βαβυλώνειος Αἰχμαλωσία της Εκκλησίας της Ελλάδος».

B

Το ἔτος 1909 συνεστήθη το Νέο Γενικὸ Εκκλησιαστικὸ Ταμεῖο (ΦΕΚ 270Α /19-9-1909). Σκοπὸς αὐτοῦ ἦταν η περισυλλογὴ της διασπαθιζομένης μέχρι τότε Εκκλησιαστικῆς περιουσίας, η καταβολὴ των Εκκλησιαστικῶν δαπανῶν και κυρίως ἔδινε μια νέα ἐκκλησιαστικὴ πνοή.

- «Τον κύριον πόρον του Ταμείου αὐτοῦ», θα γράψῃ ο Αρχιεπίσκοπος Μελέτιος Μεταξάκης «αποτελοῦν τὰ περισσεύοντα ἔσοδα της ετησίας διαχειρίσεως της περιουσίας των ἐν τῷ κράτει διατηρουμένων Μονῶν. Εἰς το ταμεῖον αὐτό μετεβιβάσθη η μισθοδοσία του προσωπικοῦ της Συνόδου των Αρχιερέων, των Ιεροκηρύκων, των Καθηγητῶν των Ιερῶν ἐν τοῖς Εκπαιδευτηρίοις της Μέσης Εκπαιδεύσεως, ἡτις μέχρι τότε κατεβάλλετο ὑπὸ του Δημοσίου Ταμείου..... Το Γενικὸν Εκκλησιαστικὸν Ταμεῖον, ἐπὶ υγιῶν τεθειμένων βάσεων ἐξελίσσεται ομαλῶς. Η πρόσοδος αὐτοῦ ἀπὸ 283.323 δρχ. το 1910 υπερέβη τὰ 2.000.000 το 1919, δια της ολοέναν μὲν βελτιώσεως της διοικήσεως των Μονῶν. Ἐκ του ταμείου μισθοδοτοῦνται σήμερον 70 Μητροπολίται, Αρχιεπίσκοποι, Επίσκοποι και Τοποτηρηταὶ χηρευουσῶν η σχολαζουσῶν Ἐπισκοπῶν, 11 Ιεροκήρυκες, 64 Καθηγηταὶ Ιερῶν Μαθημάτων και 24 ἄλλοι Εκκλησιαστικοὶ κληρικοὶ και λαϊκοὶ υπάλληλοι, καταβάλλονται δε ἐν γένει ὅλα τὰ ἔξοδα της Ἀνωτέρας Εκκλησιαστικῆς Διοικήσεως ἐν τῇ

Παλαιά και Νέα Ελλάδα πλην Σάμου και Κρήτης. Το μέγα όμως εκκλησιαστικόν ζήτημα, η μισθοδοσία του Ενοριακού Κλήρου, παραμένει και πάλιν άλυτον. Δια να μισθοδοτηθώσι οι Εφημέριοι της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας μάλλον δε της όλης Ελλάδος, ων ο αριθμός δεν θα είναι κατώτερος των 8.000 και χρειάζεται το ποσόν ουχί ολιγώτερον των 24.000.000 δρχ.» (Υπόμνημα Μητροπολίτου Αθηνών Μελετίου Μεταξάκη, 1920).

- Ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος απευθυνόμενος προς τον λαό της Αθήνας είχε προσδιορίσει από το 1910 τους βασικούς άξονες της Εκκλησιαστικής πολιτικής της παρατάξεώς του λέγοντας «.....Εκκλησία εστερημένη εσωτερικής ζωής, περιορισμένη εις ξηρούς τύπους και της οποίας ο ενοριακός, ίδια κλήρος κατατρυχόμενος υπό πενίας και αμαθείας είναι εντελώς ανίκανος όπως εξυπηρετήση την υψηλήν αυτής αποστολήν».

Η φιλοβενιζελική δε εφημερίδα «Πατρίς» σε πρωτοσέλιδο άρθρο της με τίτλο «το Γουδί στην Εκκλησία».

«Μετά το Γουδί της Πολιτείας, όπερ έφευρεν την σημερινή ανόρθωση, ήτο επιβεβλημένο ανάλογο κίνημα προς ανόρθωση της Εκκλησίας, ήτις πρέπει εν πάση στιγμή να συμβαδίζει μετά του Κράτους εις την οδόν του μεγαλείου διότι είναι καιρός να ανορθωθώσι και να εξαγιανθώσι τα της Εκκλησίας συμφώνως με τας υγιείς αντιλήψεις. Δεν πρέπει να λησμονώμεν ποτέ, ότι η θρησκεία υπήρξε δια την Ελληνική φυλή ο ακρογωνιαίος λίθος της αντοχής της εις τας δοκιμασίας και του σθένους της διά την πρόοδον. Και σήμεραν υπέρποτε το ελληνικόν έθνος έχει ανάγκην Εκκλησίας κύρους και περιωπής, δια να συνεχίση τον αγώνα της επικρατήσεως, τον οποίον υπό αισίους οιωμούς ήρχισε».

Αξίζει να υπογραμμίσουμε εδώ τα λόγια του τότε Μητροπολίτου Καλαβρύτων:

«Κατά το έτος 1910 ήλθεν άνθρωπος τις επί της πολιτικής σκηνης και ενόμισα εκ των λόγων του, ότι ανέτειλε κάτι δια την Εκκλησίαν. Και ήλθον κατόπιν οι διάδοχοι ν' αρπάσουν και τας κανδήλας των Μονών και των Ναών. Το έτος όμως 1918 έφευρεν εις ημάς απογοήτευσιν, διότι υπό το πνεύμα αυτού του ανθρώπου εγένετο η αρχή της δημεύσεως της εκκλησιαστικής περιουσίας». Ασφαλώς η μετάλλαξις του ευνοϊκού πνεύματος ωφείλετο στα περίφημα Βασιλικά-Βενιζελικά. (Ανάθεμα 12 Δεκ. 1916) (Γερασίμου Κονιδάρη, Ανάθεμα κατά Βενιζέλου Θ.Η.Ε. 2, (1963) στ. 473-477).

Μετά την επικράτηση του Ελευθερίου Βενιζέλου εξεθρονίσθη ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Θεόκλητος Μηνόπουλος και εξελέγη ο Μελέτιος Μεταξάκης στις 18 Φεβρουαρίου 1918, φίλα προσκείμενος στην μερίδα του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η εκλογική αναμέτρηση όμως της 1ης Νοεμβρίου 1920 ανέτρεψε την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, οδηγώντας σε ήττα τον Βενιζέλο και στην επάνοδο του βασιλέως Κωνσταντίνου. Το μήνυμα προς τον Αρχιεπίσκοπο Μελέτιο ήταν σαφές. Ο νέος Πρωθυπουργός Δημήτριος Ράλλης δεν ωρκίσθηκε ενώπιον του νομίμου Μητροπολίτου, αλλ' ενώπιον ενός ιερέως. Οι πολιτικές θα δημιουργήσουν την πλήρη ανατροπή των Εκκλησιαστικών πραγμάτων• τόσο στην Ελλαδική Εκκλησία όσο και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο θα δημιουργηθή «εκκλησιαστικός κυκεών». Με ένα Β. Διάταγμα της 16 Δεκ. 1920 η πολιτοκρατία φάνηκε και πάλι αυταρχική και απεκατέστησε χωρίς εκκλησιαστική πράξη τους καθαιρεθέντες και εκπτώτους Αρχιερείς, μερικούς από τους οποίους ώρισε ως συνοδικά μέλη της συγκροτηθείσης για δεύτερη φορά Αριστίνδην Συνόδου και απεκατέστησε τον

Αρχιεπίσκοπον Θεόκλητον. Του Αθηνών αποκατασταθέντος επεμβάσει και θελήσει της Πολιτείας, η Πολιτεία είχε την Εκκλησία υποτάξει πλήρως.

Οι κατά τέτοιον τρόπον κατασταθέντες Αρχιερείς δεν ηδύναντο να εναντιωθούν στις αποφάσεις της Πολιτείας. Γι' αυτό ο τότε Υπουργός Γεωργίας θα απαιτήσει αγενώς: «Η απαλλοτριώσεις θα γίνη, διότι τούτο είναι δημοσία ωφέλεια και ανάγκη, ην δεν δύνανται να εμποδίσωσιν αι αναχρονιστικάί σκέψεις περί διατηρήσεως της Μοναστηριακής περιουσίας, χρησιμοποιουμένης εις όφελος ολίγων, παρεμπόδισιν της καλλιεργείας και καταπίεσιν των καλλιεργητών και ακτημόνων».

- Πιεζόμενος υπό των Ιεραρχών ο Αρχιεπίσκοπος Θεόκλητος συνεκάλεσε, άνευ εγκρίσεως της Πολιτείας την Ιεραρχίαν της Εκκλησίας για να εισπράξη τον κόλαφον της Πολιτείας με το υπ' αριθ. 20380 (10-6-1922) έγγραφο αυτής που έχει ως εξής:

Προς την Ι.Σ.

Της Εκκλησίας της Ελλάδος

Επί τη ομαδική συγκεντρώσει εν τη πρωτεύουση των Σεβ. Αρχιερέων της Εκκλησίας της Ελλάδος, το Υπουργείον προάγεται να εκδηλώση την έκπληξίν του δια την τοιαύτην πράξιν την άνευ εγκρίσεως αυτού συντελεσθείσαν. Το τοιούτον μη ερειδόμενον επί των διεπόντων την Εκκλησίαν νόμων του Κράτους, εμφανίζον δ' αρχήν άγνωστον και έκνομον εν ταυτώ, αφ' ενός μεν ελέγχει την Ι.Σ. δυσπιστούσαν προς την υπέρ αυτής αείποτε επιδειχθείσαν μέριμναν της Πολιτείας, ήτις ουδ' επί στιγμήν και εν τω παρόν έδει να αμφισβητηθή, αφ' ετέρου δε διά εξωθήσεως των Αρχιερέων εις την αυθαίρετον πράξιν της εγκαταλείψεως των Επισκοπών των και της άνευ ημών αδείας ελεύσεως εις Αθήνας παρέχει πράγματα τη Πολιτεία.

Είμεθα πεπεισμένοι ότι η Σύνοδος εμβαθύνουσα εις πράγματα και επί πλέον αναγνωρίζουσα, ότι η εκτροπή των λειτουργών του Υψίστου οιοδήποτε βαθμού και κλάδου εις έργα αλλότρια προ την πνευματικήν αυτών αποστολήν μειοί εν τη κοινή συνειδήσει αυτό το κύρος της Εκκλησίας, εμπιστευομένη δ' αύτη εις την μέριμναν της Πολιτείας και της Εθνοσυνελεύσεως, ως μόνων αρμοδίων παραγόντων, την κατά το δυνατόν προστασίαν παντός αφορώντος την Εκκλησίαν ζητήματος θα παραγγείλη προς τους Σ.Σ. Αρχιερείς να επισπεύσωσι την εις τας Επισκοπάς αυτών επάνοδον, μετριαζομένης ούτω της ευθύνης αυτών απέναντι ημών επί τη εκνόμω αυτή ενεργεία. Ο Υπουργός Κ. Πολυγένης.

Επειδή αντέστησαν σθεναρώς οι Αρχιερείς συνεκροτήθη δια τρίτην φοράν Αριστίνδην Σύνοδος, η οποία και προβαίνει κεραυνοβόλως εις την β' εκθρόνισιν του Θεοκλήτου και εις πλήρωσιν οκτώ χηρευουσών Μητροπόλεων, εν συνεργασία μετά της Πολιτείας.

Η Πολιτεία ηθέλησε και τον α καί τον β έκθρονισμόν του Αθηνών Θεοκλήτου. Η Πολιτεία ηθέλησε και την α καί την β ανάρρησιν του Θεοκλήτου εις τον Θρόνον Αθηνών. Η Πολιτεία ηθέλησε την ανάρρησιν του Μελετίου εις τον Θρόνον των Αθηνών, η Πολιτεία και την εκ του Θρόνου τούτου απομάκρυνσίν του (έγγραφον 1212/23 του Υπουργού Εκκλησιαστικών Ι. Σιώτη).

Με τον τρόπον αυτόν «η Νόμω κρατούσα Πολιτεία επέτυχε την πλειοψηφία στο σώμα της Ιεραρχίας και αμέσως μετά την εκθρόνισιν του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Θεοκλήτου με Αριστίνδην Σύνοδον δια του υπ' αριθ. 1657/23 εκτελεσθέντος αυθημερόν (23/2/1923) τον

Αρχ. Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Εις την συνεδρίαν τῆς Ιεραρχίας τῆς 24/12/1923 ωμίλησε ὁ Αρχηγός Ν. Πλαστήρας λέγοντας τα εξής:

«Ἡ Επανάστασις αισθάνεται εαυτὴν ευτυχή, διότι ἐπιληφθεῖσα τοῦ διακανονισμοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος καὶ τῆς ἐξυγιάνσεως τῆς Ἐκκλησίας βλέπει τοὺς Ἱεράρχες αὐτῆς νὰ συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ δια τὴν αἰτίαν ταύτην.

Ἡ Επανάστασις, ὡς καὶ πάσα ἀρχὴ ἀναλαμβάνουσα τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, ἀντιλαμβάνεται ἅμα τῆ εἰς ταύτην ἐσόδῳ τὴν ἔλλειψιν τῆς παιδείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν κατὰπτωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αισθήματος. Δι' αὐτὸ ἡ Επανάστασις δὲν ἠθέλησε καὶ περὶ αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς νὰ μεριμνήσῃ. Πλὴν οἱ ἐσωτερικοὶ τῆς Πολιτείας κλονισμοὶ δὲν τὴν ἀφήκαν ἐλευθέραν νὰ μεριμνήσῃ ἀμέσως περὶ τῶν δύο τούτων σπουδαιοτάτων κλάδων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας. Οἱ ἐσωτερικοὶ κλονισμοὶ οἱ ἐπεκταθέντες καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι οἱ ἀγοντες αὐτὴν εἰς τὸ βάραθρον τοῦ ἐκκλησιαστικόν. Πλὴν εὐρέθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιλεκτὰ αὐτῆς μέλη, πρωτοστατούντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν, δι' οὗ ἐπετελέσθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σπουδαῖον ἔργον.

Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα πάντα ἡ Επανάστασις δὲν εἶναι εὐχαριστημένη· θα ἠθέλε ριζοσπαστικώτερον ἔργον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ συντελεσθῆ, ὥστε ἡ Ἐκκλησία καὶ παιδεία, ἀπὸ κοινού βαδίζουσαι, νὰ ἐπιτελέσωσι τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑψηλὴν καὶ ἱεράν ἀποστολὴν τῶν. Λυπείται δι' αὐτὸ σφόδρα ἡ Επανάστασις, διότι ἐν τῷ ὀλίγῳ χρονικῷ διαστήματι καθ' ὃ διηύθυνε τα κοινὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιληφθῆ ταχύτερον καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Παρηγορεῖται ὁμως καὶ εαυτὴν λογίζεται, διότι εἰς τα ἀνώτερα Ἐκκλησιαστικά στελέχη εἰσήλθον καὶ ἐκλεκτὰ μέλη μὴ κατατριβέντα. Ἡ Ἐκκλησία ἤρχισε νὰ ἀναγεννάται καὶ ἀπὸ τῆς σήμερον ἀρχεταί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἡ περίοδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναγεννήσεως. Θα παρεκάλει ὅθεν ὑμᾶς Σεβ. Ἱεράρχαι, ἡ Επανάστασις, ὅπως ἀπὸ τῆς σήμερον ἀφίνοντες κατὰ μέρος πάσαν ἀτομικὴν συμπάθειαν καὶ ἀντίληψιν ἐπιφέρητε ἐκκαθάρισιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ κοινόν τῆς Ἐκκλησίας συμφέρον ἔστω ὁ γνώμων τῶν σκέψεων ὑμῶν.

Ἡ μετριοπάθεια τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν, ἡ σύνεσις καὶ μὀρφωσις αὐτοῦ ἐντὸς ὀλίγου συνέβαλε εἰς τὴν ἐπιτευχθεῖσαν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἐστῶσαν δὲ βέβαιοι καὶ οἱ ἀπωκουρόντες ὅτι σπουδαῖαν συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως θα προσφέρωσιν. Ομολογητέον δὲ ὅτι ἐκ τῆς ἐπ' ἐσχάτων ἀναμίξεως πολλῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐχρεωκόπησαν οὔτοι.

Ἐκ τοῦ ποιμνίου τοῦ ἔχοντος καλὸν ποιμενάρχην ἀντάξιον τῆς ὑψηλῆς τοῦ ἀποστολῆς καὶ γνωρίζοντος τὰς υποχρεώσεις τοῦ δύναται νὰ ἐκπηδήσῃ ἀγαθόν τι δια τὴν Πολιτείαν. Ἡ Επανάστασις ἐλπίζει ὅτι θα ἐξέλθῃ ἐξ ὑμῶν ἔργον ὠφέλιμον εἰς τὴν μέλλουσαν γενεάν καὶ θα εθεώρῃ εαυτὴν ευτυχή, ἀν ἤρξηται ἡ ἀναγέννησις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐν καιρῷ δουλείας οὐκ ὀλίγα προσέφερε, θα ἐπεθύμῃ ὅθεν, ὅπως μὴ περιορισθῆτε εἰς παναρχαίους κανόνας, ἀλλ' εἰς ριζοσπαστικὰ μέτρα προβῆτε».

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπόμενοι δικτάτορες ἀκολούθησαν τὸν ἴδιον τρόπο διοικήσεως. Στὰ χέρια τοὺς ἦταν ὁ θεσμὸς τῶν Ἀριστίνδην Συνόδων, ἡ ἀφαίμαξις τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας, ὁ παραγκωνισμὸς καὶ ἐμπαιγμὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Το Γ.Ε.Τ. καταργείται και δημιουργείται παρά τις αντιδράσεις της Εκκλησίας ο Οργανισμός Διοικήσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας.

Σκοπός του:

1. Να συνεχίσει το έργο του Γ.Ε.Τ.
2. Να μεριμνήσει για την ρευστοποίηση της Μοναστηριακής Περιουσίας μετά την διάκρισή της εις Διατηρητέα και Ρευστοποιητέα.
3. Την διαχείριση των χρημάτων που θα προκύψουν από τις απαλλοτριώσεις των μοναστηριακών κτημάτων.

Κατά τον Στολίδη μεταξύ 1919 και 1930 απαλλοτριώθηκαν εκτάσεις αξίας 1 δις δραχμών. Εκ τούτων κατετέθησαν στο Εκκλησιαστικό Ταμείο του ΟΔΕΠ μόνο 40 εκ. (δηλαδή το 4% της οφειλής).

Ο Αναγκαστικός Νόμος 1731/1939 (ΦΕΚ Α 192/15-5-1939) «Περί καταβολής αποζημιώσεως απαλλοτριωθείσων εκτάσεων» ώρισε θέλοντας να τακτοποιήσει τις εκκρεμότητες: «Συντέλεσις της απαλλοτριώσεως, διά μεταβιβάσεως της ιδιοκτησίας εις τον υπέρ ου ενεργήθη αυτή, επέρχεται μόνον από της εις τον δικαιούχον καταβολής της ορισθείσης προσωρινής η οριστικής αποζημιώσεως η από της εις την εφημερίδα της Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως της γενομένης εις το Ταμείον Παρακαταθηκών και Δανείων κατά το άρθρον 24 του παρόντος νόμου καταθέσεως, ή, αν υπόχρεον προς καταβολήν είναι το Δημόσιον, είτε από της δημοσιεύσεως του χρηματικού εντάλματος πληρωμής».

Οι ανωτέρω διατάξεις του Α.Ν. 1731/1939 κωδικοποιήθηκαν αμετάβλητες ως «Κώδικας Απαλλοτριώσεων» που κυρώθηκε με το άρθρο μόνο του Β.Δ. της 29/30-4-1953 (ΦΕΚ Α 109/30-4-1953) στο άρθρο 2 παρ. 3 του οποίου προβλέπεται: « Απαλλοτριώσεις μη συντελουμένη κατά τα εν άρθρω 7 παρ. 1 του παρόντος Νόμου οριζόμενα εντός τετραετίας από της κηρύξεώς της θεωρείται αυτοδικαίως ανακληθείσα». Η ξενική κατοχή, οι ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις, κάλυψαν το θέμα.

Ακολούθησε ο Ν. 2185/1952 «περί αναγκαστικής απαλλοτριώσεως κτημάτων προς αποκατάστασιν ακτημόνων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων» και η σχετική σύμβασις (ΦΕΚ 289 - 8 Οκτ. 1952).

Οι πολλές διαφορές, ελλείψεις και διενέξεις που παρετηρήθησαν απεφασίσθη να αντιμετωπισθούν υπό επιτροπής που συνεστήθη διά της υπ' αριθ. 312/9-3-1972 κοινής αποφάσεως των Υφυπουργών Εθνικής Οικονομίας επί θεμάτων Γεωργίας, Οικονομικών, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προκειμένου να εξετάσει τις διαφορές που δημιουργήθηκαν μεταξύ ΟΔΕΠ και Δημοσίου.

Τα Μέλη της Επιτροπής εργάσθησαν επί πολύ, δυστυχώς όμως δεν κατέληξαν σε πόρισμα και το θέμα παραμένει μέχρι σήμερα σε εκκρεμότητα.

- Πολύς ο θόρυβος για τον Ν. 1700 (ΦΕΚ Α 61/6 Μαΐου 1987, τον νόμο τον ονομασθέντα Νόμο Τρίτση και τον ακολουθήσαντα Ν. 1811 (ΦΕΚ Α 231/ 13 Οκτ.)

Μετά την απόφαση επ' αυτών του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (υπόθεσις αριθ. 10/1993/405/483-484) σύμφωνα με την οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποδέχθηκε την προσφυγή Ιερών Μονών, με τις οποίες ο Ν. 1700/1987 παρεβίασε το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 και το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του ανθρώπου «παν φυσικόν η νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της

περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ει μη δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους υπό του Νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου. Έκτοτε έχουν οδηγηθή τα πράγματα σε αδιέξοδο, τόσο που να απορούμε αν ισχύει ο Νόμος 1700 η όχι. Διερωτάται κανείς ένα θέμα που έχει δημιουργήσει τόσα προβλήματα στην πορεία των δύο φορέων Εκκλησίας και Πολιτείας επί δύο περίπου αιώνες είναι εύκολο να αντιμετωπισθή στις ημέρες μας κατά τις οποίες υπάρχουν και συνεχώς προστίθενται και άλλα πολυποίκιλα και σύγχρονα τεράστια προβλήματα;

- Δεν είναι εύκολο αλλά όχι και ακατόρθωτο. Αρκεί να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις και εις τους δύο χώρους και αυτές είναι: Η ειλικρίνεια, ο σεβασμός, η Αγάπη για την αλήθεια και το συμφέρον της πατρίδος. Μακριά από προκαταλήψεις, ιδεοληψίες και δογματισμούς.

Μία ενθαρρυντική προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή είναι:

α. Η Πρωθυπουργική Απόφαση για σύσταση Επιτροπής για την μελέτη και επίλυση θεμάτων που απασχολούν την Εκκλησία της Ελλάδος (Φ.Ε.Κ. 963/24 Μαΐου 2011).

β. Ο Νόμος 4182/2013, άρθρα 83-89 περί Συστάσεως Εταιρείας Αξιοποιήσεως Εκκλησιαστικής Ακίνητης Περιουσίας (Φ.Ε.Κ. 185, 10 Σεπτεμβρίου 2013), και

γ. Η πρόταση του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης για ένα Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Αξιοποιήσεως της Εκκλησιαστικής Ακίνητης Περιουσίας (2254/ 29 Αυγούστου 2017).

Ως προς το δεύτερο θέμα:

Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχουσα συνείδηση ότι είναι η Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία συμμετέχει σε κάθε Θεολογικό Διάλογο προκειμένου να προσφέρει την Αλήθεια, την οποία κατέχει. Προσφέροντας την Αλήθεια η Ορθόδοξη Εκκλησία εδραιώνει αφενός την αυτοσυνειδησία της και αφετέρου επιβεβαιώνει την σωτηριολογική της προοπτική.

Ο θεολογικός διάλογος δεν είναι ένα σύγχρονο εφεύρημα στη ζωή της Εκκλησίας αλλά αποτελεί μία αρχαία πρακτική. Δεν μπορείς επίσης να είσαι Ορθόδοξος και να μην διαλέγεσαι.

Ο διάλογος με σκοπό την ανάδειξη της Αλήθειας και η επιθυμία για επίτευξη της ενότητας είναι χαρακτηριστικά της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ποτέ η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν κρύβει «εν οστρακίνοις σκεύεσι» τον θησαυρό της πίστης τον οποίο κατέχει.

Μέσω του διαλόγου επίσης παρέχεται η ευκαιρία στους ετεροδόξους να γνωρίσουν και να αναγνωρίσουν την αυθεντικότητα της εκκλησιαστικής παράδοσης, την αξία της πατερικής διδασκαλίας, τη λειτουργική εμπειρία και την πίστη της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία συμμετέχει σε κάθε διάλογο χωρίς να αθετεί ποτέ την δογματική της διδασκαλία και παράδοση.

Ανεξάρτητα από την πορεία, τις δυσκολίες και την εξέλιξη του συγκεκριμένου Θεολογικού Διαλόγου θα πρέπει να έχουμε πάντοτε υπόψιν μας, ότι οι υπάρχουσες διαφορές δεν μπορούν να λυθούν έξω από το πλαίσιο του διαλόγου, αφού αποτελεί το μοναδικό και πρόσφορο μέσο για την επίλυσή τους. Αυτό αποδεικνύει η ίδια η ιστορία της Εκκλησίας.

Ολόκληρη η εκκλησιολογική προβληματική των κοινών Θεολογικών Κειμένων έθεσε τις σταθερές βάσεις για να εξεταστεί το κατεξοχήν εκκλησιολογικό ζήτημα, ο ρόλος δηλαδή του επισκόπου Ρώμης στη ζωή της Εκκλησίας, με βάση τις αρχές και τις προϋποθέσεις της Αρχαίας Εκκλησίας και την κοινή παράδοση, σύμφωνα με την οποία ο επίσκοπος Ρώμης δεν ήταν ο μόνος και αποκλειστικός «πρώτος» στη ζωή της Καθολικής Εκκλησίας, αλλά ο *primus inter pares* μεταξύ των λοιπών Πατριαρχών ενώ το «πρωτείο» του ήταν πάντοτε «πρωτείο τιμής» (*honoris*).

Επιπλέον, η μέχρι σήμερα συζήτηση στο συγκεκριμένο ζήτημα, με βάση τις παραπάνω εκκλησιολογικές αρχές, επιβεβαίωσε ότι ο επίσκοπος Ρώμης ήταν επίσκοπος μιας Τοπικής Εκκλησίας και όχι της Καθολικής - Παγκόσμιας Εκκλησίας, η δε οποιαδήποτε αυθεντία η εξουσία του δεν υπήρχε ούτε ασκείτο ερήμην της συνόδου των Επισκόπων, έστω και αν ήταν «πρώτος» σ' αυτήν, αφού ο 34ος Αποστολικός Κανόνας πάντοτε εφηρμόζετο.

Στο πλαίσιο του παρόντος Διαλόγου και εξαιτίας της συγκεκριμένης θεματολογίας δεν συζητούνται πλέον μόνο τα σημεία που ενώνουν τις δύο διαλεγόμενες παραδόσεις αλλά ήδη, με αργά και σταθερά βήματα, προχωρούν και στη συζήτηση και εξέταση και των υφιστάμενων διαφορών.

Ο συγκεκριμένος Θεολογικός Διάλογος συνέβαλε αποφασιστικά ώστε να αναδειχθούν και να καταστούν αποδεκτά από μέρους των Ρωμαιοκαθολικών αρκετά σημεία από την εκκλησιολογία της Αρχαίας Εκκλησίας τα οποία διεφύλαξε, ανέδειξε και προσέφερε ανόθευτα η Ορθόδοξη Εκκλησία μέσα από αυτόν τον Διάλογο. Η υιοθέτηση του μυστηριακού και χαρισματικού χαρακτήρα της Εκκλησίας, η ευχαριστιακή κατανόηση λειτουργίας της ίδιας της δομής της, η αποϊδεολογοποίηση της πίστης, η εκκλησιαστική ενότητα στο πρόσωπο του επισκόπου και το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, με βάση την ενότητα και κοινωνία στην πίστη, η κοινωνία στην πίστη, ως προϋπόθεση για την «κοινωνίαν εν τοις μυστηρίοις», η σχέση «πρωτείου» και συνοδικότητας στα πλαίσια της εκκλησιαστικής κοινωνίας και η θεώρηση της αυθεντίας ως διακονίας και όχι ως εξουσίας στα πλαίσια της εκκλησιαστικής διοίκησης, είναι μερικά από τα σημεία αποδοχής από μέρους των Ρωμαιοκαθολικών.

Θεωρώ ότι είναι απαραίτητη μία συνεχής αξιολόγηση της πορείας του συγκεκριμένου Θεολογικού Διαλόγου, με ειλικρίνεια και με επιδίωξη την «υπέρ της αληθείας» διακονία και όχι την «κατά της αληθείας» (Β Κορ. 13,8) συνέχιση του παρόντος Διαλόγου, ώστε να προληφθούν τα αδιέξοδα και να συνεχίσουμε τον παρόντα Θεολογικό Διάλογο «εν αγάπη και αληθεία».